ה"ג. אי ליכא לאשתלומי מיניה לשקול תורא בזוזי לא צריכא דאמרי אנשי ממרי רשוותך פארי אפרע לא צריכא דאיכא לאשתלומי מיניה רב אמר הרי זה מקח טעות זיל בתר רובא ורובא דאינשי לרדיא הוא דזבני ושמואל אמר יכול שיאמר לו לשחיטה מכרתיו לך [8]ולא אזלינן בתר רובא כי אזלינן בתר רובא באיסורא אבל [9]בממונא לא אזלינן בתר רובא אלא המוציא מחבירו עליו הראיה תניא נמי הכי שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה ואינו יודע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לולד דברי סומכוס וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה א"ר שמואל בר נחמני מניין להמוציא מחבירו עליו הראיה שנאמר [1]מי בעל דברים יגש אליהם יגיש ראיה אליהם מתקיף לה רב אשי הא [2] למה לי קרא [3]סברא הוא דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא אלא קרא לכדר"נ אמר רבה בר אבוה דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה[7] [4]מניין שאין נזקקין אלא לתובע תחלה שנאמר מי בעל דברים יגש אליהם יגיש דבריו אליהם אמרי נהרדעי [5]פעמים שנזקקין לנתבע תחלה והיכי דמי דקא זילי נכסיה: וכן פרה שנגחה את השור [וכו']: חצי נזק ורביע נזק פלגא נזקא הוא דבעי שלומי כולי נזקא נכי רבעא מאי עבידתיה אמר אביי חצי נזק אחד מארבעה בנזק ורביע נזק אחד משמנה בנזק ואי פרה וולד דחד נינהו ה"נ דמצי א"ל לבעל פרה ממה נפשך חצי נזק הב לי אלא לא צריכא דפרה דחד וולד דחד ואי דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה הכי נמי דאמר ליה לבעל פרה פרה דידך אזיקתן הב לי ראיה דאית לך שותפי אלא דקדים תבעיה לבעל ולד תחלה דאמר ליה גלית אדעתך דשותפא אית לי איכא דאמרי אף על גב דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה מצי מדחי ליה דאמר ליה מידע ידעי [6](אנא) דשותפא אית לי אמר רבא אטו אחד מארבעה בנזק ואחד משמנה בנזק קתני חצי נזק ורביע נזק קתני אלא אמר רבא לעולם בפרה וולד דחד והכי קאמרינן איתה לפרה משתלם חצי נזק מפרה ליתא

[8] ואי ליכא לאשתלומי מיניה לישקליה לתורא בזוזי [6]דאמרי אנשי ממרי רשוותך פארי אפרע לא צריכא דאיכא לאשתלומי מיניה רב אמר הרי זה מקח טעות זיל בתר רובא ורובא דאינשי לרדיא הוא דזבני ושמואל אמר יכול שיאמר לו לשחיטה מכרתיו לך [8]ולא אזלינן בתר רובא כי אזלינן בתר רובא באיסורא אבל [9]בממונא לא אזלינן בתר רובא אלא המוציא מחבירו עליו הראיה תניא נמי הכי שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה ואינו יודע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לולד דברי סומכוס וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה א"ר שמואל בר נחמני מניין להמוציא מחבירו עליו הראיה שנאמר [1]מי בעל דברים יגש אליהם יגיש ראיה אליהם מתקיף לה רב אשי הא [2] למה לי קרא [3]סברא הוא דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא אלא קרא לכדר"נ אמר רבה בר אבוה דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה[7] [4]מניין שאין נזקקין אלא לתובע תחלה שנאמר מי בעל דברים יגש אליהם יגיש דבריו אליהם אמרי נהרדעי [5]פעמים שנזקקין לנתבע תחלה והיכי דמי דקא זילי נכסיה: וכן פרה שנגחה את השור [וכו']: חצי נזק ורביע נזק פלגא נזקא הוא דבעי שלומי כולי נזקא נכי רבעא מאי עבידתיה אמר אביי חצי נזק אחד מארבעה בנזק ורביע נזק אחד משמנה בנזק ואי פרה וולד דחד נינהו ה"נ דמצי א"ל לבעל פרה ממה נפשך חצי נזק הב לי אלא לא צריכא דפרה דחד וולד דחד ואי דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה הכי נמי דאמר ליה לבעל פרה פרה דידך אזיקתן הב לי ראיה דאית לך שותפי אלא דקדים תבעיה לבעל ולד תחלה דאמר ליה גלית אדעתך דשותפא אית לי איכא דאמרי אף על גב דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה מצי מדחי ליה דאמר ליה מידע ידעי [6](אנא) דשותפא אית לי אמר רבא אטו אחד מארבעה בנזק ואחד משמנה בנזק קתני חצי נזק ורביע נזק קתני אלא אמר רבא לעולם בפרה וולד דחד והכי קאמרינן איתה לפרה משתלם חצי נזק מפרה ליתא

נעל דברים. תובע: **שאין נזקקין אלא לתובע תחילה.** כגון ראובן תובע משמעון מנה שהלוהו [1](בעדים או בשטר) ושמעון משיבו תפסת משלי החזר לי מה שתפסת או משכון היה בידך ונפחת מדמיו שנשתמשת בו בתחילה נזקקין לטענת ראובן ומוציאין לו המנה משמעון ואחר כך נזקקין לו לטענת שמעון לדון על דבר התפיסה והמשכון: **דקא זילי נכסיה.** שיש כאן תגרין שיקנוהו בדמים יקרים ומחר יבוא להם. אי נמי שקרקעותיו זולות ע"י תביעה זו שרוצין אותו דחוק ואם יוציאו לו תפיסתו או משכונו ימכרם וישלם לו מהן: **חצי נזק ורביע נזק.** הרי כל הנזק חסר רביע ואמאי הא תם הוא ופלגא נזקא הוא דבעי שלומי ותו לא והאי כל נזקא נכי רבעא דמחייבת ליה לשלומי מאי עבידתיה: **אמר אביי חצי נזק.** דקתני היינו חצי תשלומין שישנו על הפרה אם אין ולד דהא איהי משלמת ח"נ דשתא משלם רבעא משום דאית ליה שותפות וכדמפרש ואזיל דולד דאיכא אחרינא הוא: **ורביע נזק.** דקתני אולד רביע חצי נזק שהיה חייב אם הוא לבדו נגח דהיינו אחד משמנה בנזק כדמפרש טעמא ואי פרה וולד כו': **דפרה דחד וולד דחד.** כגון שמכר לו פרה חוץ מעוברה: **דא"נ.** בעל הפרה: **גלית אדעתיך דשותפא אית לי.** ורבעא דנזקא הוא דמחייבנא לך ובעל ולד אמר ליה אי ודאי עם ולד נגחה הואי אנא שותפא ומחייבנא לך רבעא דנזקא דשתא דמספקא לך שמיית משתלמת מינאי: ליתא

ה"ג. אי ליכא לאשתלומי מיניה לשקול תורא בזוזי לא צריכא דאיכא לאשתלומי מיניה ואית דגרסי אי ליתא להני זוזי משמע שאם אין אותן מעות בעין שנתן לוקח למוכר אפי' אית ליה זוזי אחריני לא יכיב ליה זוזי ואין נראה לר"ת מאחר שמקח טעות הוא שכרא הוא שדינו כדין ב"ח וב"מ אי אית ליה זוזי לא מצי לסלוקי בשאר מילי כדמוכח בהכותב (כתובות דף פו. ושם) בהוא דקאמר תולה מעותיו בנכרי הוה ואורת"ת שיש ג' דיניס לב"ח ולנזקין ולשכיר דבעל חוב אי אית ליה זוזי לא מצי לסלוקי בשאר מילי כדפי' ואי לית ליה זוזי לא מצי א"ל זיל טרח וזבין ואייתי זוזי כדמוכח בהכותב והכא בשמעתין דקאמר ממרי רשוותך פארי אפרע ונזקין אפי' אית ליה זוזי מצי לסלוקי בארעא לרב הונא דאמר רב פ"ק (דף ט.) לו כסף לו מיטב ולרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע כל מילי מיטב הוא ובשכיר אפי' לית ליה זוזי אמרינן ליה זיל טרח ואייתי זוזי דגבי פועל לא אמרינן ממרי רשוותך פארי אפרע כדמוכח בהבית והעלייה (ב"מ דף קיח.):

שאין נזקקין אלא לתובע תחילה. פ"ה כגון ראובן תובע לשמעון מנה שהלוהו ושמעון משיבו תפסת משלי החזר לי מה שתפסת או משכון היה בידך ונפחת מדמיו שנשתמשת בו בתחילה נזקקין לטענת ראובן ומוציאין לו המנה משמעון וא"כ נזקקין לשמעון לדון על דבר התפיסה והמשכון והשתא נ"ל לפ"ה דמייריי כגון שיש לראובן שטר על המנה דאי נאו הכי נאמן שמעון אפי' יש עדים לראובן דהמלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים וא"ת היכי דמי אי יש לשמעון עדים מוכיחים או טוען שיבא עדים תוך ל' יום שתפס ראובן משלו למה יגבה ראובן תחילה והלא אם שואל ל' יום לפרוע חובו נותנים לו שהוא זמן ב"ד ואם שמעון אומר שיבא עדים שלו לאחר ל' יום אפי' בלא קרא נמי לא היינו שומעין לו ואפי' זילו נכסיה דאטו אם אומר שלאחר שנה או שנתים יבא עדים מי שומעים ליה כלל וי"ל כגון דשמעון אומר פלוני ופלוני בשעת מעשה היו יודעים שכדברי כן הוא ואנו יודעים שהוא אומר אמת בזה שהיו בשעת המעשה ואי לאו קרא ה"א שראוי להמתין להם אפי' סופן לבא לזמן מרובה וי"מ כגון שזה תובע שאבל בו ושמעון אומר יש לי שאר תביעות עליו ומגבינן לראובן דמי חבלתו אע"פ ששמעון אומר שהיום או למחר יבא עדים ואין ממתינין לו כלל דקי"ל בהאובל (נקמן דף נא.)[1] דאין נותנין זמן לחבלות ויותר משמע לפרש לענין חבלה מלענין מלוה מדמייתי עליה קרא דאשרו חמון בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לה. ושם)[2]:

ורביע נזק אחד משמונה בנזק. תימה היאך משוה הולד לפרה פשיטא שלא עשה הולד נזק כמו הפרה דאטו אם יש לו לאחד ט' חלקים ולאחד חלק אחד מי ישלם זה כמו זה כאילו היתה חציה שלו והא תניא בהדיא בפרק ארבעה וחמשה (לעיל דף לו.) האחרון נוטל מנה ושלפניו [חמשים זוז ושנים] הראשונים דינר זהב משמע שכל אחד מפסיד כפי מה שיש לו ומפרש ריב"א דכולה מלתא נקט לסימנא בעלמא כאילו הולד עשה חצי נזק אבל לעולם לא משלם אלא רביע נזקו אם הפרה שוה שמונים זוז בלא הולד ועם הולד מנה וחצי כל נזק שעשתה מנה כגון שנגחה שור שוה מאתים ונמצא חלק חמישית לולד ואם היה ודאי שותף היה נוטל הפרה עם הולד ועכשיו שהוא ספק נוטל חצי הולד שהוא עשר זוז שהוא רביע נזקו של ולד:

גלית אדעתיך דשותפא אית לי. ומאחר שהודה שיש לו שותף לא ישלם רק חצי התשלומין ואידך פלגא לא משלם כולו בעל הולד דשמא ילדה ואח"כ נגחה וחולקין ואפי' לר' נתן דאמר (נקמן דף נג.) כי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי מודה הכא דעד כאן לא קאמר רבי נתן אלא בשור תם שדחף את חבירו לבור שבעל השור אין לחייבו אלא רביע אע"פ שודאי הזיק לפיכך משתלם כל השאר מבעל הבור כיון שהבור הרגו לשור אבל כאן שאם הולד במעי אמו בשעת נגיחה יש לו להתחייב בתשלומין אין לחייב הפרה תשלומין שהם על הולד לשלם אם נגח:

מידע ידעי דשותפות אית לי. פי' שיש לנו להעמיד הפרה בחזקת שהיא מעוברת והשתא היא דילדה ומודה סומכוס כיון דליכא תרתי שהוא מוחזק וגם איכא חזקת גופה דאמרינן המע"ה הלכך לא משלם בעל הפרה אלא רביע כאילו ודאי אית ליה שותפי ומיהו להוציא ממון מיד בעל הולד אין מועלת חזקה הלכך לא משלם בעל הולד אלא אחד משמינית נזק ואידך אחד משמינית נזק מפסיד וה"נ אשכחן בהוא דהמחליף פרה בחמור דמוקי בהשואל (ב"מ דף ק. ושם)[3] כסומכוס ולא אמרינן אוקי אחזקתיה והשתא הוא דילדה להוציא ממון מחזקת מרה קמא וקשה לר"י דבפרק השואל (שם דף מ: ושם מח:) תנן זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו גבי שאלה היום ושכרה למחר ומוקמא לה כסומכוס ואמאי לא אמרינן אוקמיה אחזקתה והשתא היא דמתה להעמיד הממון ביד השואל ויפטר מלשלם ואור"י דשמא יחלוקו לאו אשאלה היום ושכרה למחר קאי אלא אשאל אחת ושכר אחת:

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פט"ז מהל' מכירה הל' ה טוש"ע ח"מ סי' רלב סעיף כג:
ד ב ג מיי' פ"ב מהל' חובל ומזיק הלכה כ כפי' המגיד בשם י"מ סמג עשין רנ טוש"ע ח"מ סימן כד:

מוסף רש"י

ואי ליכא לאשתלומי מיניה. דליכא מעות מצויות למוכר לאשתלומי לוקח מיניה דמוכר, אמאי אמר רב הרי זה מקח טעות ויחזיר הסוס, לעיבד תורא עצמו בזוזי (רשב"ם ב"ב צב:). דאמרי אינשי כו'. מקרא נקרא לן בפ"ק (ט.) דאמר רב הונא לו כסף לו מיטב שדהו, ומתניתא רב נחמן לרב הונא יפיב לרבות שוה כסף, ומנני הכא במאי עסקינן בדלית ליה מעות מצויות, דלית ליה פשיטא, מהו דתימא אמרינן זיל טרח וזבין ואייתי ליה קמ"ל (שם). ממרי רשוותך. מבעל חובך (ב"מ קיח.) אלים אשר אתה נושה בו (ב"ב שם). פארי אפרע. אפילו נותן לך סוכין קבלם (ב"מ שם) סוכין בשוויהן (ב"ב שם). דאיכא לאשתלומי מניה. דליכא מעות מצויות למוכר לאשתלומי לוקח מניה (שם, ע"ש באורוכה). ורובא. דשוויהם גרדיא זבני (שם). באיסורא. כגון משא מצויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה, דאמרינן בגמרא הלך אחר הרוב (שם). בממונא לא אזלינן בתר רובא. אלא אחר המוחזק אם יש לו שום טענה (שם) לא אמרינן בתר רובא זיל ולחרישה קנאו והוי מקח טעות, אלא אמר המוציא מחבירו עליו הראיה ויכול לומר לו לשמיטה מכרתיו לך (לעיל כז:). מי בעל דברים. מי שיש לו דין (שמות כב יד). יגיש ראיה אליהם. עליו להביא עדים לברר את הספק, ולאוריתא היא (גיטין מח:). שאינן נזקקין אלא לתובע תחלה. כגון המוכע את חבירו לדין שהלוהו ואינו משלם וחב טוענו משכון היה לי בידך ונתקלקל או אבד, נזקקין תחלה ב"ד לתביעת המוכע עד שיבא ממונו בידו ואחר כך נזקקין לדין המשכון (סנהדרין לה.).

מסורת הש"ם

1) ב"מ קיח. ב"ב נב:, 2) [לעיל כז: ב"ב נב:], 3) [עיין תוספות שבועות כב: ד"ה איכעיא אימא], 4) [עי' רש"י סנהדרין לה. ד"ה ואידך], 5) רש"ל מ"ז, 6) רש"ל מ"ז, 7) [עי' ש"ך חו"מ סימן כ"ד סק"ג מ"ש על דברי תוס' אלון], 8) [ד"ה אשרו], 9) [ד"ה הא].

תורה אור השלם

1. וְאֶל הַזְּקֵנִים אָמַר שְׁבוּ לָנוּ בָזֶה עַד אֲשֶׁר נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אַהֲרֹן וְחוּר עִמָּכֶם מִי בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם:

שמות כד יד

גליון הש"ם

גמ' ואי ליכא לאשתלומי כו'. עיין לעיל דף מז ע"א תוספות ד"ה ואיכא גמי ועיין מהרש"א שם: שם למה לי קרא. כתובות כב ע"א נדה כה ע"א:

רבינו חננאל

שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצידה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה ואם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לפרה ורביע לולד, דברי סומכוס. וחכמ' אומ' המוציא מחבירו עליו הראייה. וכן פרה שנגחה את השור וכו', [חצי נזק ורביע נזק מאי עבידתיה אמר אביי חצי נזק אחד מארבעה בנזק ורביע נזק אחד משמנה בנזק ואי פרה וולד דחד נינהו ה"נ דמצי א"ל לבעל פרה ממה נפשך חצי נזק הב לי אלא לא צריכא דפרה דחד וולד דחד ואי דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה הכי נמי דאמר ליה לבעל פרה פרה דידך אזיקתן הב לי ראיה דאית לך שותפי אלא דקדים תבעיה לבעל ולד תחלה דאמר ליה גלית אדעתך דשותפא אית לי איכא דאמרי אף על גב דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה מצי מדחי ליה דאמר ליה מידע ידעי (אנא) דשותפא אית לי אמר רבא אטו אחד מארבעה בנזק ואחד משמנה בנזק קתני חצי נזק ורביע נזק קתני אלא אמר רבא לעולם בפרה וולד דחד והכי קאמרינן איתה לפרה משתלם חצי נזק מפרה ליתא